

Arbetsterapeuter inom Steg till arbete

En enkätundersökning gällande arbetsterapeuters förutsättningar hos leverantörer inom Arbetsförmedlingens tjänst Steg till arbete

Sveriges Arbetsterapeuter, maj 2024

Innehåll

Innehåll.....	2
Bakgrund.....	3
Steg till arbete.....	3
Enkätundersökning.....	4
Resultat.....	4
Förutsättningar för obligatoriska moment i del 1 och 2.....	4
Förutsättningar för observationer av aktivitetsutförande.....	6
Utbildning i instrumenten.....	7
Utrustning och förbrukningsmaterial.....	8
Lokaler.....	9
Fysisk och psykosocial arbetsmiljö.....	10
Slutsatser.....	11

Arbetsterapeuter inom steg till arbete. En enkätundersökning gällande arbetsterapeuters förutsättningar hos leverantörer inom Arbetsförmedlingens tjänst Steg till arbete, maj 2024.

© Sveriges Arbetsterapeuter,
arbetsterapeuterna.se

Bakgrund

Steg till arbete

Steg till arbete (STA) är en tjänst som riktar sig till personer som på grund av en funktionsnedsättning eller ohälsa har behov av arbetslivsinriktad rehabilitering för att få en anställning eller börja studera. Tjänsten har uppkommit till följd av den reformering av Arbetsförmedlingen om minskat antal arbetsförmedlingskontor och minskad personalstyrka i enlighet med Januariavtalets överenskommelser från 2019.

I korthet innebär tjänsten att upphandlade externa leverantörer har ansvar för att identifiera deltagarens resurser och stödbehov samt stärka och utveckla deltagaren i relation till arbete. Arbetsförmedlingen står för myndighetsutövningen avseende bedömning, beslut, uppföljning och samordning. STA lanserades i en del av landet i september 2023 och infördes i hela landet i januari 2024.

Det nya arbetssättet innebär att bedömningar avseende arbetsförmåga och behov av anpassade åtgärder och stöd för detta ska utföras av arbetsterapeuter anställda hos leverantörer som vunnit upphandlingar för detta. Arbetsförmedlingens arbetsterapeuter får i och med det förändrade arbetssättet ändrade arbetsuppgifter som i stället för att ha direkt kontakt med och bedömning av de arbetssökande, bedöma andra arbetsterapeuters bedömningar, det vill säga utföra kvalificerad handläggning med arbetsterapeutkompetens.

Arbetsterapeuter utgör en nyckelkompetens när det gäller att bedöma arbetsförmåga och kunna matcha arbetets krav med deltagarens funktions- och aktivitetsförmåga, vilket utgör en central del inom STA. Det har lett till en stor efterfrågan på arbetsterapeuter från leverantörer där flera hundra arbetsterapeuter söktes till nya tjänster under mycket kort tid.

Mot slutet av 2023 fick Sveriges Arbetsterapeuter oroväckande signaler om att allt inte stod rätt till inom Arbetsförmedlingens tjänst STA. Arbetsterapeuter verksamma på Arbetsförmedlingen beskrev problem med det nya arbetssättet och kvalitetsbrister i de utförda bedömningarna från leverantörerna. Arbetsterapeuter verksamma hos leverantörer och underleverantörer hörde även de av sig till förbundets fackliga rådgivning och berättade att de inte fick rimliga förutsättningar att utföra sitt arbete. Samtidigt nåddes vi av uppgifter att flera hundra externa klagomål inkommit till Arbetsförmedlingen. Förbundet genomförde därför en enkät i syfte att samla in mer kunskap direkt från de involverade arbetsterapeuterna och för att på ett djupare sätt utreda och förstå problemens omfattning. Underlaget kommer även utgöra en grund för dialogen med ansvariga för STA.

Enkätundersökning

Enkäten vände sig till arbetsterapeuter verksamma hos leverantörer eller underleverantörer inom ramen för STA. Enkätens frågor utgick från de avtalsdelar som finns uppställda enligt avtalet mellan Arbetsförmedlingen och leverantörer och frågeområden handlar om hur arbetsterapeuter uppfattar förutsättningar för att uppfylla och genomföra det avtalet säger, samt uppfattningar om arbetsmiljön.

Enkäten var öppen under perioden 21 mars – 5 april. Utskick gjordes till 503 utvalda medlemmar som i medlemsystemet angivit arbetsrehabilitering som arbetsområde, egenföretagare eller har någon av leverantörerna som arbetsgivare. Dessutom informerades det på webb och via sociala medier och medlemsbrev om enkäten. Enkäten var endast möjlig att nå via inlogg på förbundets webbsida. Endast medlemmar kunde besvara den.

Sammanlagt svarade 269 personer varav 131 som är eller har varit anställda hos leverantör eller underleverantör inom STA. Av dessa var 92 för närvarande anställda medan 39 har varit anställda men lämnat anställningen. Medellängden på anställningstiden för de som lämnat var tre månader.

I den här rapporten redovisas en sammanställning av frågorna och de vanligaste kommentarerna för de 131 som är eller har varit anställda hos leverantörer eller underleverantörer inom STA. Rapporten avslutas med slutsatser från förbundets sida.

Resultat

Förutsättningar för obligatoriska moment i del 1 och 2

I STA del 1 handlar det om att genomföra startsamtal, individuellt kartläggningssamtal utifrån instrumenten DOA¹, WRI² och MOHOST³. I del 2 genomförs även bedömningar i aktivitet utifrån instrumenten AWP⁴ och AWC⁵.

I enkäten frågade vi om arbetsterapeuterna ansåg att det finns eller fanns tillräckliga förutsättningar för att utföra de obligatoriska momenten som avtalet kräver.

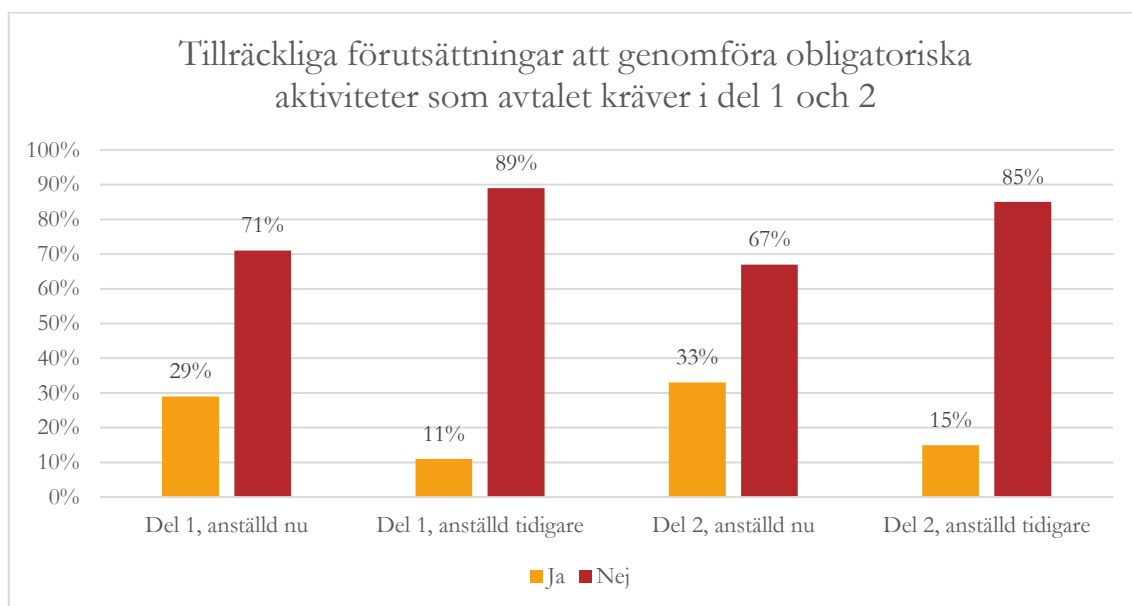
¹ Norrby, E., & Linddahl, I. (2023). *Dialog om arbetsförmåga (DOA)*, version 5.0 inklusive DOA-lätilläst. Sveriges Arbetsterapeuter.

² Ekbladh, E., & Haglund, L. (2012). *Worker Role Interview (WRI-S)*. version 4. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.

³ Parkinson, S., Forsyth, K., & Kielhofner, G. (2024). *Screening av delaktighet i olika aktiviteter (MOHOST-S)*. (L. Haglund, övers. och bearb., version 2.2). Sveriges Arbetsterapeuter. (*The Model of Human Occupation Screening Tool (MOHOST)*, version 2.0 (2006))."

⁴ Sandqvist, J. (2007). *AWP – Assessment of Work Performance*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.

⁵ Sandqvist, J. (2006). *Assessment of Work Characteristics (AWC)* version 1.1. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.

Figur 1. Tillräckliga förutsättningar att genomföra obligatoriska moment i del 1 och 2, svar i procent.

Arbetsterapeuterna uppgav i hög grad att det saknades tillräckliga förutsättningar att utföra de obligatoriska momenten (figur 1). Det gäller både del 1 (71 % av anställda nu respektive 89 % av tidigare anställda) och del 2 (67 % av anställda nu, respektive 85 % av tidigare anställda). De tidigare anställda har i högre grad angett att man inte hade tillräckliga förutsättningar än de anställda nu. De vanligaste kommentarerna i fritextsvaren handlade om brist på tid och personal samt för många deltagare i förhållande till personal. Många kommentarer handlade även om att det saknats introduktion och att man inte erbjudits relevant utbildning i förhållande till de krav som ställts. Övergripande så framkom även i fritextsvar att det finns brister när det gäller utformningen av tjänsten och att upplägget inte främjar deltagarens process.

När det gäller skattningar i aktivitet framkom även att det funnits brister i att ha arbetsstationer klara eller utformade på rätt sätt. Många beskrev att man behövt bygga upp verksamhetens arbetsstationer samtidigt som deltagare redan var inne för utredning.

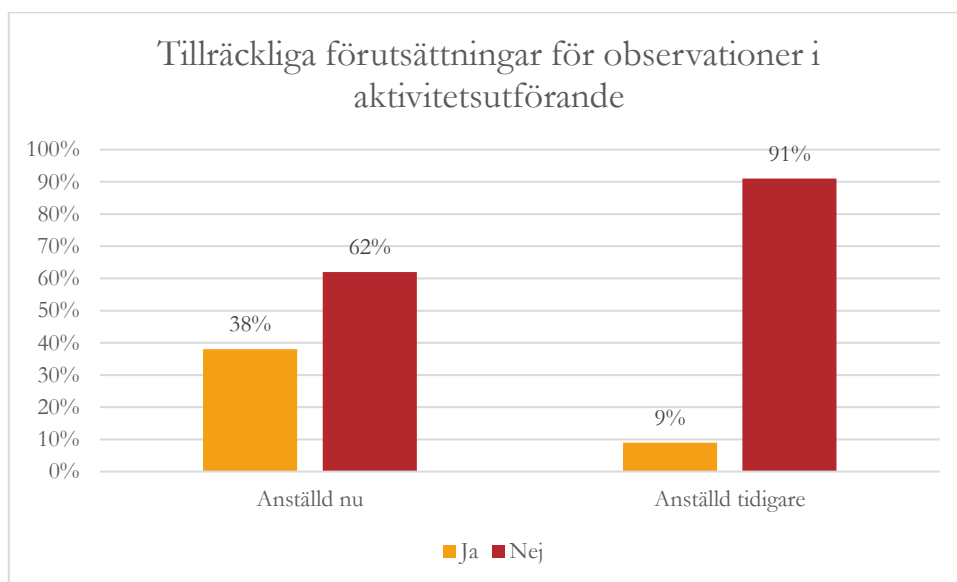
Några exempel på fritextsvar på frågan ”Om nej, vad saknas” anges nedan.

- *Tid för genomgång, man kastades in i uppdraget ganska fort.*
- *För många deltagare, för lite arbetsterapeuter, ingen avsatt tid för administrativt arbete.*
- *Man upplever inte att man har tid att ha ett samtal med en deltagare som arbetsterapeut och då gör man bara det absolut nödvändigaste, ingenting som främjar deltagarens process i projektet.*

- När jag började 3 månader efter uppstart så fanns det inga planerade aktiviteter eller resurser. Jag och min kollega började då på noll och började bygga upp Del 2 samtidigt som vi skulle hinna men vårt arbetsuppgifter, deadlines. Utbildning i instrumenten saknades/ ingen upplärning alls. Därför har denna del varit mycket resurskrävande.

Förutsättningar för observationer av aktivitetsutförande

Enligt avtalet kan en arbetskonsulent göra bedömningar i samarbete och med stöd av arbetsterapeuten men det är arbetsterapeuten som ansvarar för den slutliga dokumentationen och står för innehållet i bedömningen. I enkäten frågade vi om förutsättningar fanns att göra observationer av aktivitetsutförande av arbetsterapeut alternativt arbetskonsulent med stöd av arbetsterapeut.

Figur 2. Tillräckliga förutsättningar för observationer i aktivitetsutförande, svar i procent.

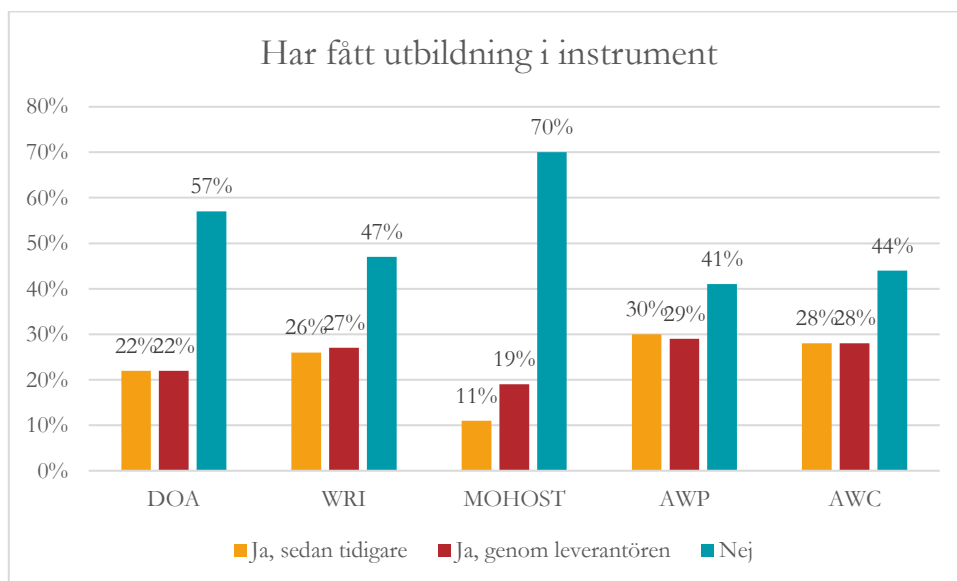
Av svaren framkom att 62 % av de anställda nu respektive 91 % av de tidigare anställda inte haft tillräckliga förutsättningar för att kunna genomföra observationer i aktivitetsutförande (figur 2). De vanligaste kommentarerna rörde att tiden inte räckt för att genomföra allt som ska göras samtidigt samt att det inte funnits tillräckligt med personal för uppdraget eller för att det varit för många deltagare samtidigt. Det fanns brister även i att det saknats personal vilket försvårat möjligheter för samarbete samt att det saknats en struktur för att få det att fungera. Här framkom även problem att arbetsterapeuter känt sig tvingade att skriva under bedömningar som de inte varit delaktiga i och som arbetskonsulenter genomfört utan stöd av arbetsterapeuten.

Exempel på fritextsvar på frågan ”Om nej, vad saknades” anges nedan.

- Åter igen så är tjänsten uppbyggd på så sätt att AT ska göra väldigt många bedömningar samtidigt. Det går ej som ensam AT. Annars upplever jag att förutsättningarna finns i del 2. AF har dessutom krävt att det ska finnas bemannat av AT när det finns deltagare i del 2, vilket gör det svårt att utföra bedömningar i andra delar.
- Fler arbetsterapeuter. Fler aktiviteter. Mer material för arbetsstationerna. Mer tid generellt. Det känns som att allt i projektet inte har någon förankring i verkligheten. Man kan bli tvingad att utföra AWP/ AWC på någon som man aldrig träffat, enbart för att dem inte har arbetsterapeuter på den platsen och därmed tycker att arbetsterapeuter i närliggande område skall åka dit och utföra måsten.
- Mer strukturerat arbete tydligare arbetsbeskrivning och leverantörer som låter arbetsterapeuter jobba som arbetsterapeuter. En del chefer skickade ut mallar på hur vi skulle skriva och formulera oss i bedömningar och redovisningar samt att leverantören vet vad de gör. Känns som en dålig upphandling med dåliga förutsättningar.

Utbildning i instrumenten

Enligt avtalet står det att leverantören på förfrågan ska kunna uppvisa intyg på att arbetsterapeuterna har genomfört utbildning i de olika instrument som ingår i STA. I enkäten frågade vi om man fått instrumentutbildningarna samt om man fått intyg på genomgången utbildning.

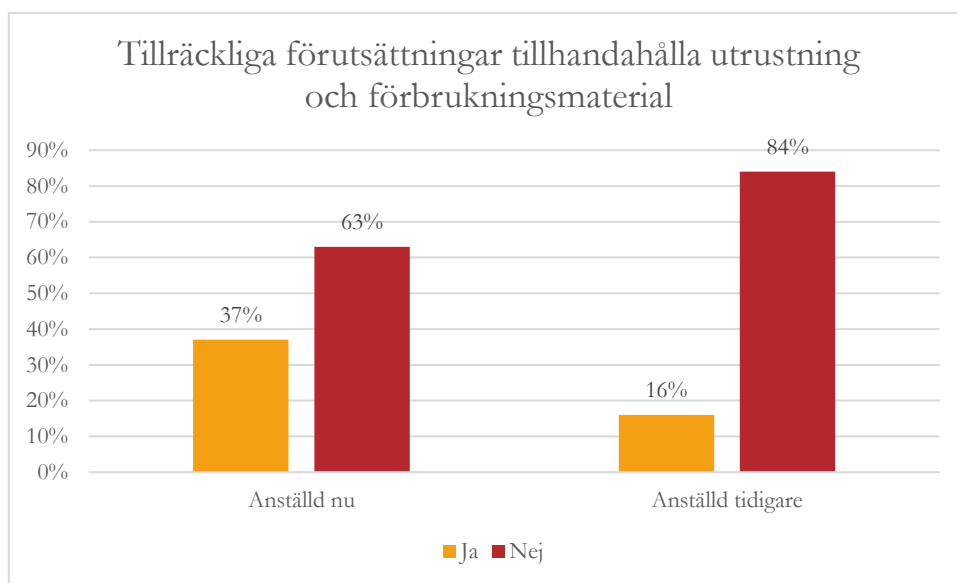
Figur 3. Utbildning i instrumenten DOA, WRI, MOHOST, AWP och AWC, svar i procent.

Svaren omfattar endast de som är anställda nu och visade att en stor del av de svarande, mellan 41–70 %, varierande per instrument, inte fått utbildning (figur 3). Vanligast med utbildning är för AWP, där 59 % har fått utbildning respektive för

AWC, där 56 % har fått utbildning. Av de som fått utbildning genom leverantören så varierar det mellan 22–48 % om de fått intyg på utbildningen. Av de som haft utbildning sedan tidigare har mellan 51–81 % fått intyg på utbildning.

Utrustning och förbrukningsmaterial

Enligt avtalet ska leverantören tillhandahålla all utrustning och allt förbrukningsmaterial inklusive eventuell litteratur som utförandet av tjänsten kräver. I enkäten frågade vi om förutsättningar att tillhandahålla utrustning och förbrukningsmaterial.

Figur 4. Tillräckliga förutsättningar tillhandahålla utrustning och förbrukningsmaterial, svar i procent.

Svaren visade att 63 % av de anställda nu och 84 % av de tidigare anställda inte haft tillräckliga förutsättningar att tillhandahålla utrustning och förbrukningsmaterial (figur 4). De vanligaste kommentarerna handlade om att det inte funnits tillgång till grundläggande arbetsutrustning som datorer eller höj- och sänkbara skrivbord samt brusreducerande hörlurar. Flera angav även att det saknats inköpsmöjligheter och att man behövt införskaffa material själva mot privata utlägg. I flera fall angavs även att det brustit att tillhandahålla nödvändiga hjälpmedel.

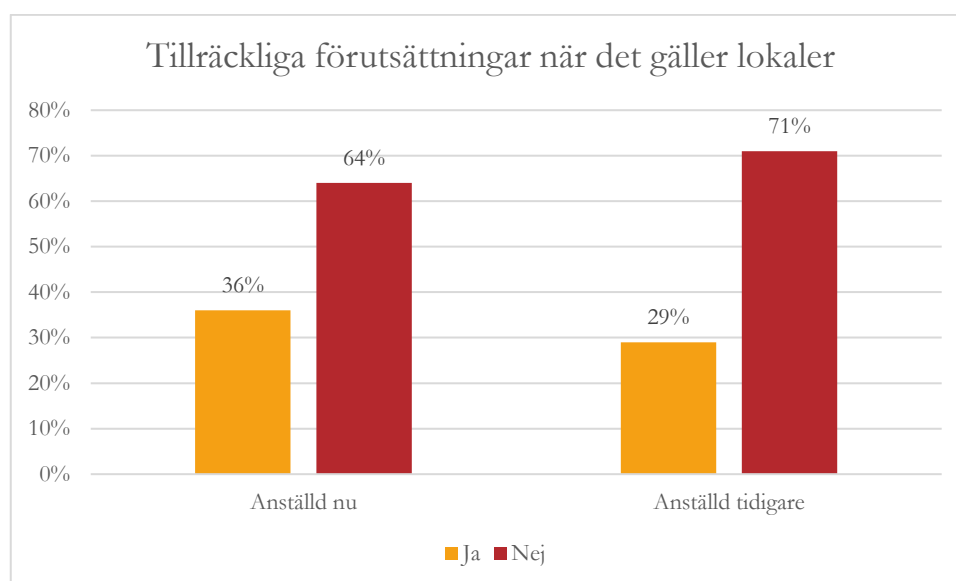
Exempel på fritextsvar på frågan ”Om nej, vad saknades” anges nedan.

- *Otillräckligt med datorer, hörlurar, trånga lokaler.*
- *Vi förväntas köpa saker för egna pengar för sedan redovisa kvitto. Det finns inget sätt att köpa in material förutom att kontakta chef som oftast har flera kontor och svår att nå. Vi står ofta utan förbrukningsmaterial och behöver bara lösa det själva.*

Lokaler

Utöver de krav på arbetsplatser som följer av Arbetsmiljölagen ska enligt avtalet de lokaler som används vid utförandet av tjänsten enkelt kunna nås med allmänna kommunikationer. Deltagarna ska ha tillgång till gemensamhetsutrymmen och pentry med möjlighet till uppvärmning av mat. Lokalerna ska även kunna anpassas för deltagare med funktionsnedsättningar.

I enkäten frågade vi om tillräckliga förutsättningar när det gäller lokaler.

Figur 5. Tillräckliga förutsättningar när det gäller lokaler, svar i procent.

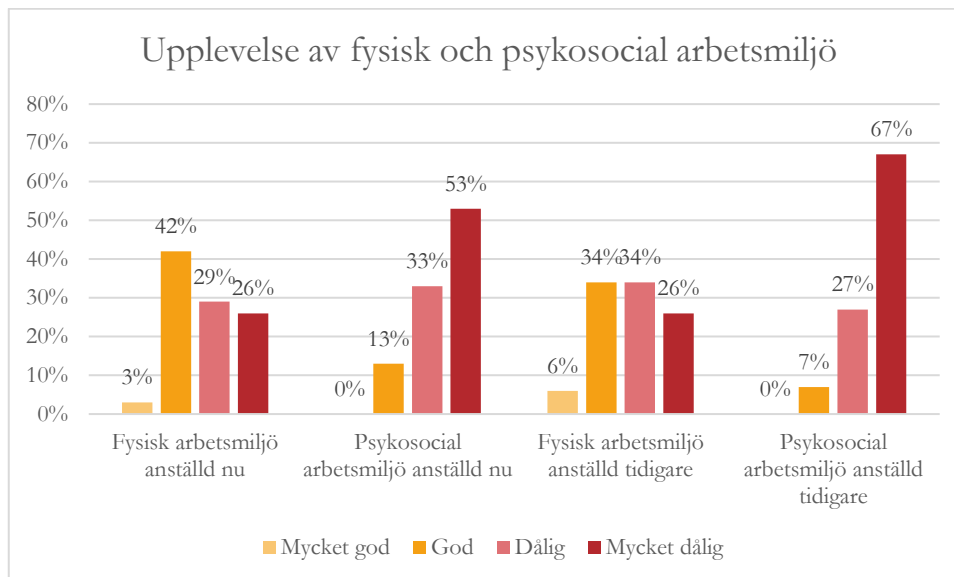
Svaren visade att av de anställda nu saknar 64 % tillräckliga förutsättningar när det gäller lokaler medan motsvarande siffra för de tidigare anställda är 71 % (figur 5). De vanligaste kommentarerna handlade om att lokalerna är för små, rummen är för få och för trånga för att rymma det antal personer som vistas i dem. Lokalerna saknar även i många fall möjlighet till avskildhet vilket kan vara nödvändigt för att hålla samtal av privat karaktär och för att möjliggöra de arbetsliknande stationerna. De saknar även i flera fall nödvändig tillgänglighetsanpassning.

Exempel på fritextsvaren ”Om nej, vad saknades” anges nedan.

- *Lokalen är alldeles för liten utifrån det deltagarantal som förväntas kunna tas emot.*
- *Svårframkomligt i trånga lokaler, ej möjlighet till enskilt rum, enstaka arbetsliknande station upprättat osv.*
- *Tillgång till enskilda/ lugna rum, möjlighet att gå undan (både deltagare och personal), tillräckligt stora grupprum, lunchrum till personal.*

Fysisk och psykosocial arbetsmiljö

I enkäten frågade vi om arbetsterapeuternas upplevelse av fysisk och psykosocial arbetsmiljö.

Figur 6. Upplevelse av fysisk och psykosocial arbetsmiljö, svar i procent.

En majoritet av de svarande uppgav en övervägande dålig eller mycket dålig arbetsmiljö både vad gäller såväl fysisk som psykosocial arbetsmiljö (figur 6). I högre utsträckning angav de som var tidigare anställda det, där hela 67 % av de tidigare anställda uppgav en mycket dålig arbetsmiljö. En stor del av kommentarerna handlar exempelvis att det saknats fysiska förutsättningar som är nödvändiga för arbetet i kombination med bristande ledning och struktur, hög stress och kraven att leverera som gör att den samlade bilden blir negativ. Exempelen handlar även om att arbetsterapeuter upplever sig tvingas göra saker som vare sig är yrkesetiskt eller juridiskt korrekta, till exempel att skriva under bedömningar som någon annan utfört. Det handlar även om konsekvenser för deltagarna som man upplever far illa utifrån utformningen i dag.

Det finns även exempel på bättre arbetsmiljö vilket handlar om att man upplever stöd av arbetskollaborer och beskriver en redan fungerande verksamhet där momenten finns på plats. Här har man haft bättre förutsättningar att kunna genomföra avtalet.

Exempel på fritextsvar anges nedan.

- *Stressigt, tvingas göra saker jag inte tycker känns bra. Ex ljuga för AF. Säga att vi gjort uppföljning fast vi inte har gjort det m.m.*
- *Ingen tid för reflektion, mycket högt dokumentationskrav, ingen möjlighet att leverera kvalitet, inte genomförbart i sin nuvarande utformning. Tjänsten exkluderar stort antal*

människor, fel grupp kommer in och arbetsterapeuten tvingas utföra mera än vad tjänsten kräver.

- *Obefintlig ledning, mer fokus på deadlines än deltagare. Verksamheten tar sig bara framåt tack vare dedikerade medarbetare.*
- *Får kämpa för att få de anpassningar man behöver samt att få kontorsutrymme till att kunna sitta ostört och dokumentera. Blir inte lyssnad på eller uppskattad när man kommer med idéer om utveckling av verksamheten eller önskemål om inköp etc. De motarbetar en hela tiden och ställer orimliga krav. Vill att jag ljuger i rapporterna vilket jag vägrar göra och då blir man obekvämt och illa omtyckt*

Slutsatser

Enkätens resultat visar på att en stor del av arbetsterapeuterna har en mycket undermålig arbetsmiljö, både fysiskt och psykosocialt. Bristerna handlar om allt ifrån ledning och struktur i verksamheten till möjligheter att själv kunna ha kontroll och påverka arbetssituationen. Det är aspekter som vi vet leder till hög samvets- och psykosocial stress samt stor oro och ohälsa. En hög andel av arbetsterapeuterna har valt att lämna uppdragen hos leverantörer på grund av de många bristerna som framkommer i enkäten och vad de riskerar att få för konsekvenser för personer med funktionsnedsättning och deras möjlighet att få och behålla ett arbete. De bristande förutsättningar att kunna arbeta med kvalitet utifrån sin legitimationskompetens som arbetsterapeuter är över lag alarmerande och något som behöver tas på största allvar.

Sveriges Arbetsterapeuter ser i grunden positivt på att arbetsterapeuters kompetens har fått en central roll i utformningen av STA. Men som professionsförbund är vi bekymrade över konsekvenserna av nuvarande upphandling. Samtidigt som det i hela Sverige råder en stor brist på arbetsterapeuter inom så gott som alla verksamhetsområden, efterfrågas under en kort tid flera hundra arbetsterapeuter till de nya tjänsterna inom STA. Detta är något som borde framkommit i risk- och konsekvensanalys inför införandet av tjänsten och som talar för att införandet borde skett mer succesivt under en längre tidsperiod för att möjliggöra kompetensförsörjningen av tjänsten.

Det framkommer en närmast entydig bild när det gäller brister på avtalets alla delar. Det behöver göras en genomlysning av leverantörerna och en bättre granskning mot bakgrund av det som kommit fram i den här undersökningen. Utifrån enkätresultatet kan vi inte uttala oss om enskilda leverantörer men det finns anledning att ifrågasätta med vilken kvalitet och på vilka grunder som tjänsterna ges baserat på de fritextsvar som kommit in. Om det finns oseriösa leverantörer så menar vi att detta behöver uppmärksammas som en del i den pågående välfärdsbrottslighet som måste bekämpas.

Bland de kommentarer som kommit in i fritextsvaren så framkommer tydligt att arbetsterapeuter upplevt sig behöva bygga upp verksamheten samtidigt som det

tagits in ett stort antal deltagare. Det är orimligt att det saknats tid för planering och uppstart av verksamheten. Vi menar att det är ett självklart grundläggande krav som behöver tillgodoses och finnas med som ska-krav i upphandlingar.

Sveriges Arbetsterapeuter anser att användare av de instrument som ingår i STA kräver särskild kompetens samt att instrumenten ska användas i enlighet med upphovsrätt och på ett sådant sätt som anges i manualerna. Vi är därför oroade av det som framkommit kring utbildning samt de allvarliga uppgifterna om att instrumenten används på felaktigt sätt. Trots att det står i avtalen att ett av grundkraven är att arbetsterapeuter ska ha utbildning och intyg på utbildning i instrumenten uppger en stor del av arbetsterapeuterna att de inte fått det. Enligt vad vi erfar har det funnits utbildningar tillgängliga gällande merparten av instrumenten dock utan att alla fått gå dessa. Ett av problemen verkar vara att man inte har kunnat komma ifrån verksamheten på grund av ständigt hög inströmning av deltagare och brist på personal. När det gäller MOHOST har fram till maj 2024 utbildning endast funnits tillgänglig för anställda inom Arbetsförmedlingen. Sveriges Arbetsterapeuter ser allvarligt på att så många av leverantörerna inte följer det kvalitetskrav på utbildning som avtalet ställer men är samtidigt kritiska till att något kravställts som vid upphandlingstillfället inte varit möjligt att uppnå.

För att säkerställa kvalitet i uppdraget ska leverantören enligt avtalet ha dokumenterade rutiner för kvalitetsledning av sin verksamhet som omfattar företagets organisatoriska strukturer, roller och fördelning av ansvar internt. Det ska finnas en person hos leverantören som har ett uttalat ansvar för kvalitetsledningssystemet och för att systemet följs. Verksamhetens processer och rutiner ska vara kommunicerade och väl kända hos leverantören. Alla medarbetare ska ha tillgång till de processer och rutiner som krävs för att utföra sina respektive uppgifter. Utifrån enkätens resultat ifrågasätter vi starkt om även denna del av avtalet följs av leverantörerna.

Sveriges Arbetsterapeuter vill betona att undersökningen visar på att det finns välfungerande leverantörer som levererar tjänsten med hög kvalitet och där arbetsterapeuter har goda arbetsvillkor, men vi är djupt oroade över den situation som påvisats i denna enkät. Den riskerar inte bara leda till risk för ohälsa och sjukskrivning bland arbetsterapeuter anställda hos leverantörer inom STA utan riskerar även drabba arbetssökande som på grund av funktionsnedsättning eller annan anledning står långt ifrån arbetsmarknaden. Om Sverige ska kunna uppfylla FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är det av stor vikt att problemen inom STA tas på allvar och skyndsamt åtgärdas.